

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	مقدمه
۷	فصل اول: مفهوم‌شناسی، سیر اندیشه و نظریه‌های ژئوپلیتیک و ژئواستراتژی
۷	۱-۱ مفهوم‌شناسی و تعاریف ژئوپلیتیک
۹	۱-۱-۱ ژئوپلیتیک؛ از تولد تا فراز و فرودها
۱۶	۱-۱-۲ سیر تفکر و اندیشه ژئوپلیتیک
۲۲	۱-۲ مفهوم‌شناسی و تعاریف ژئواستراتژی
۲۶	۱-۲-۱ عوامل مؤثر در ژئواستراتژی
۲۶	۱-۲-۲ استراتژی و اهداف استراتژیکی
۲۷	۱-۲-۳ استراتژی ژئوپلیتیک
۲۸	۱-۲-۴ جهت‌گیری‌های استراتژیکی
۲۸	۱-۲-۵ هدف ژئواستراتژی
۲۹	۱-۲-۶ مناطق ژئواستراتژیک
۳۰	۱-۲-۷ معیارهای ژئواستراتژیک و تحول در پارادایم قدرت
۳۲	۱-۳ نظریه‌های ژئوپلیتیک
۳۴	۱-۳-۱ نظریه‌های ژئوپلیتیک مبتنی بر تفکرات ژئواستراتژیک
۴۷	۱-۳-۲ نظریه‌های ژئوپلیتیک قائل به اندام‌وارگی کشور
۵۳	۱-۳-۳ نظریه‌های ژئوپلیتیک دوره جنگ سرد
۷۴	۱-۳-۴ نظریه‌های ژئوپلیتیک دوران گذار (پساجنگ سرد)
۹۱	۱-۳-۵ نظریه‌های ژئوپلیتیک بومی
۱۰۲	فصل دوم: جغرافیای سیاسی جهان اسلام
۱۰۲	مقدمه
۱۰۳	۲-۱ موقعیت و قلمرو جغرافیایی جهان اسلام
۱۰۵	۲-۲ گستره و قلمرو جغرافیای سیاسی جهان اسلام
۱۰۸	۲-۳ جغرافیای اقوام و مذاهب در جهان اسلام
۱۱۱	۲-۴ دولت - ملت‌سازی در جهان اسلام
۱۱۱	۲-۴-۱ سیر تحول اندیشه سیاست و حکومت در اسلام
۱۱۳	۲-۴-۲ تطور نظم سیاسی، پیش از پیدایش دولت مدرن در اسلام
۱۳۳	۲-۴-۳ متغیرها و الگوی دولت مدرن در جوامع اسلامی
۱۴۴	۲-۵ ناحیه‌گرایی در جهان اسلام

۱۴۵	۲-۵-۱ ناحیه گرایی مذهبی
۱۴۶	۲-۵-۲ ناحیه گرایی قومی
۱۴۷	۲-۵-۳ ناحیه گرایی سیاسی
۱۴۷	۲-۵-۴ ناحیه گرایی مرکب
۱۴۹	۲-۶ ساختارهای سیاسی در جهان اسلام
۱۴۹	۲-۶-۱ الگوی بسیط
۱۵۱	۲-۶-۲ الگوی فدرال
۱۵۱	۲-۶-۳ سازمان دهی سیاسی فضا در جهان اسلام
۱۵۴	۲-۷ گونه شناسی و تبیین فضایی اندیشه سیاسی در جهان اسلام
۱۵۴	۲-۷-۱ الگوی اسلام لیبرال
۱۵۹	۲-۷-۲ الگوی اسلام فقه‌ای
۱۶۰	۲-۷-۳ الگوی اسلام سلفی یا افراطی
۱۶۳	فصل سوم: ژئوپلیتیک جهان اسلام
۱۶۳	مقدمه
۱۶۴	۳-۱ عوامل ثابت و متغیر ژئوپلیتیک جهان اسلام
۱۶۴	۳-۱-۱ عوامل ثابت ژئوپلیتیکی
۱۶۷	۳-۱-۲ عوامل متغیر ژئوپلیتیکی
۱۶۸	۳-۲ جایگاه جهان اسلام در ژئوپلیتیک و نظریه‌های ژئوپلیتیکی
۱۷۱	۳-۳ مبانی قدرت در جهان اسلام
۱۷۱	۳-۳-۱ ساختار قدرت در جهان اسلام
۱۷۳	۳-۳-۲ منابع قدرت و ضعف جهان اسلام
۱۷۵	۳-۴ ژئوپلیتیک منابع طبیعی، انرژی و محیط زیست جهان اسلام
۱۷۵	۳-۴-۱ ژئوپلیتیک انرژی
۱۷۸	۳-۴-۲ ژئوپلیتیک آب در جهان اسلام
۱۸۳	۳-۴-۳ ژئوپلیتیک محیط زیست در جهان اسلام
۱۸۷	۳-۵ همگرایی و واگرایی در جهان اسلام
۱۸۷	۳-۵-۱ فلسفه و تاریخچه اندیشه همگرایی در جهان اسلام
۱۹۲	۳-۵-۲ عوامل ایجاد همگرایی و واگرایی در جهان اسلام
۲۰۷	۳-۶ نهادها و سازمان‌های مبتنی بر همگرایی یا وحدت جهان اسلام
۲۰۸	۳-۶-۱ سازمان همکاری اسلامی
۲۱۳	۳-۶-۲ اتحادیه عرب
۲۱۵	۳-۶-۳ شورای همکاری [خلیج فارس]
۲۱۷	۳-۶-۴ سازمان همکاری‌های اقتصادی (اگو)
۲۱۹	۳-۶-۵ مجموعه کشورهای معروف به گروه دی ۸

۲۲۱	فصل چهارم: بحران‌های ژئوپلیتیکی جهان اسلام
۲۲۱	مقدمه
۲۲۱	۴-۱ ریشه‌های جغرافیایی تنش و منازعه در جهان اسلام
۲۲۳	۴-۱-۱ پیتر هاگت؛ نگرشی سرزمینی و هیدروپلیتیکی به پدیده منازعه میان دولت‌ها
۲۲۵	۴-۱-۲ توماس هامر دیکسون و نگرش زیست‌محیطی به پدیده منازعه میان دولت‌ها
۲۲۷	۴-۱-۳ ساموئل هانتینگتون و نگرشی ژئوکالچر به پدیده منازعه میان دولت‌ها
۲۲۹	۴-۱-۴ لوتواک و نگرشی ژئواکونومیکی به پدیده منازعه میان دولت‌ها
۲۳۱	۴-۱-۵ حافظ‌نیا و نظریه سرچشمه‌های جغرافیایی تنش بین دولت‌ها
۲۳۳	۴-۲ گونه‌شناسی بحران‌های جهان اسلام
۲۳۵	۴-۳ بحران‌های ژئوپلیتیکی جهان اسلام
۲۳۷	۴-۳-۱ ریشه‌های بحران‌های ژئوپلیتیکی در جهان اسلام
۲۴۷	۴-۳-۲ گونه‌شناسی و مصادیق بحران‌های ژئوپلیتیکی در جهان اسلام
۲۶۱	۴-۳-۳ کانون‌ها و مناطق بحرانی در جهان اسلام
۲۷۳	۴-۳-۴ بازتاب‌های فضایی - محیطی بحران‌های ژئوپلیتیکی در جهان اسلام
۲۷۶	فصل پنجم: ژئواکونومی جهان اسلام
۲۷۶	مقدمه
۲۷۶	۵-۱ مفهوم ژئواکونومی و تفاوت آن با ژئوپلیتیک
۲۷۸	۵-۲ تاریخچه ژئواکونومی
۲۸۰	۵-۳ تحولات ژئواکونومیک جهانی
۲۸۳	۵-۳-۱ ژئواکونومی در سیاست خارجی و نظام بین‌الملل
۲۸۶	۵-۴ اسلام، کشورهای اسلامی و مقوله اقتصاد
۲۸۷	۵-۴-۱ نظام اقتصادی سرمایه‌داری
۲۸۷	۵-۴-۲ نظام اقتصادی سوسیالیستی
۲۸۷	۵-۴-۳ نظام اقتصادی اسلام
۲۹۲	۵-۵ ظرفیت‌های ژئواکونومیک جهان اسلام
۲۹۴	۵-۶ روابط اقتصادی جهان اسلام
۲۹۷	۵-۷ وضعیت روابط اقتصادی بین کشورهای جهان اسلام
۲۹۸	۵-۸ موانع همکاری‌های اقتصادی کشورهای اسلامی
۲۹۸	۵-۸-۱ مکمل نبودن اقتصاد کشورهای اسلامی و ضعف در همگرایی اقتصادی
۳۰۰	۵-۸-۲ رقابت بر سر رهبری جهان اسلام و پیامدهای اقتصادی منفی آن
۳۰۱	۵-۸-۳ پیامدهای منفی فرقه‌گرایی مذهبی بر عدم همکاری اقتصادی
۳۰۲	۵-۸-۴ بی‌ثباتی سیاسی، جنگ‌های داخلی و پیامدهای منفی آن برای همکاری اقتصادی
۳۰۳	۵-۹ ضرورت بازتعریف نقش اقتصادی جهان اسلام در هندسه قدرت جهانی

صفحه	عنوان
۳۰۵	فصل ششم: ژئواستراتژی جهان اسلام
۳۰۵	مقدمه
۳۰۵	۶-۱ موقعیت ژئواستراتژیک جهان اسلام
۳۱۵	۶-۲ رقابت‌های ژئواستراتژیک در جهان
۳۱۶	۶-۲-۱ گسل شرقی
۳۱۹	۶-۲-۲ گسل غربی
۳۲۵	۶-۳ تأثیر رقابت‌های ژئواستراتژیک بر جهان اسلام
۳۲۶	۶-۳-۱ استراتژی نفت و جهان اسلام
۳۲۸	۶-۳-۲ تهدیدهای ژئواستراتژیک غرب و شرق نسبت به جهان اسلام
۳۳۳	۶-۴ محور مقاومت و تأثیرات ژئواستراتژیک آن در جهان اسلام
۳۳۳	۶-۴-۱ تاریخچه و مفهوم محور مقاومت
۳۳۴	۶-۴-۲ تطبیق عملی مفهوم محور مقاومت بر تحولات غرب آسیا
۳۳۸	۶-۵ نگاه ژئواستراتژیک بازیگران جهانی به جهان اسلام؛ با تأکید بر غرب آسیا
۳۴۳	۶-۵-۱ نگاه ایالات متحده آمریکا به غرب آسیا
۳۴۸	۶-۵-۲ نگاه اتحادیه اروپا به غرب آسیا
۳۵۶	۶-۵-۳ نگاه روسیه به غرب آسیا
۳۶۸	۶-۵-۴ نگاه چین به غرب آسیا
۳۷۴	فصل هفتم: ایران و جهان اسلام
۳۷۴	مقدمه
۳۷۵	۷-۱ قلمروسازی ژئوپلیتیکی
۳۷۷	۷-۲ قلمروهای ژئوپلیتیکی ایران در جهان اسلام
۳۷۸	۷-۲-۱ قلمرو ژئوپلیتیکی طبیعی ایران فرهنگی و تمدنی
۳۸۰	۷-۲-۲ قلمرو ژئوپلیتیکی طبیعی شیعی
۳۸۱	۷-۲-۳ قلمرو ژئوپلیتیکی طبیعی خلیج فارس
۳۸۳	۷-۲-۴ قلمرو ژئوپلیتیکی جنوب غرب آسیا
۳۸۴	۷-۲-۵ قلمرو ژئوپلیتیکی جهان اسلام
۳۸۵	۷-۳ رابطه ایران و قدرت‌های اسلامی
۳۸۶	۷-۳-۱ روابط ایران و عربستان
۳۹۳	۷-۳-۲ روابط ایران و ترکیه
۴۰۲	۷-۳-۳ روابط ایران و مصر
۴۱۱	جمع‌بندی و نتیجه‌گیری
۴۱۳	منابع

مقدمه

إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ^۱

همانا دین (پسندیده) نزد خدا آیین اسلام است

جهان امروز در مرحله تغییرات بزرگی قرار دارد. باید اذعان کرد، دوران جدیدی در عالم آغاز شده که در آن وجوه مختلف سیاست بین‌الملل، نظام جهانی قدرت و استراتژی‌های ژئوپلیتیکی و ژئواکونومیکی قدرت‌های بزرگ، دچار تغییرات اساسی شده است. ظهور فناوری‌های جدید رسانه‌ای و ارتباطی، تغییرات آب‌وهوایی و زیست‌محیطی، تغییر الگوهای تجارت جهانی و همگرایی و واگرایی کشورها و نوسانات ماهیت قدرت، از نشانگان چنین تحولاتی محسوب می‌شوند. علاوه بر این، روندها و بسترهای همگرایی و واگرایی بین قدرت‌های بزرگ نیز تغییر کرده است. در تصویری ژئوپلیتیکی از نظام قدرت در قرن بیست‌ویکم، به‌نظر می‌رسد جهان در مرحله گذار ژئوپلیتیکی به سر می‌برد. در این فرایند گذار، قدرت از غرب عالم، آرام آرام در حال انتقال به شرق عالم است و اندیشمندان مبنای این تغییرات و جابه‌جایی فضایی قدرت را فرهنگ، اقتصاد و فناوری‌های جدید می‌دانند. بر این اساس، پیش‌بینی می‌شود تا سال ۲۰۵۰ میلادی، قدرت شرق در قاره آسیا از نظر اقتصادی و جمعیتی، با محوریت دولت‌های چین، روسیه، هند و ایران شکل بگیرد. بنابراین ارکان اصلی قدرت، به‌ویژه قدرت اقتصادی به زودی به آسیا باز خواهد گشت.

اینجانب سال‌هاست که در کتاب‌ها، مقالات علمی و کلاس‌های درس، تأکید کرده‌ام که به موازات شکل‌گیری قدرت آسیایی، قدرت جهان اسلام نیز در قرن پانزدهم هجری قمری ظهور و بروز خواهد کرد. این واقعیتی است که در محافل سیاسی و آکادمیک غربی کمتر به آن توجه می‌شود و لیکن این مهم، در کلام و بیانات نورانی امامین انقلاب اسلامی بشارت داده شده است. استدلال علمی چنین نظریه‌ای این است که جهان اسلام، یکی از بازیگران نظام قدرت جهانی است که در حال بازآرایی قدرت و ظهور در قرن جدید است. با توجه به جمعیت مسلمانان دنیا که یک مجموعه عظیم انسانی، فرهنگی، اعتقادی، سیاسی و تمدنی

۱. سوره مبارکه آل عمران، آیه ۱۹

منسجم را در قالب یک امت اسلامی شکل داده‌اند، به برکت انقلاب کبیر اسلامی، به خودباوری، آگاهی و ایستادگی رسیده‌اند و اکنون در مقابل قدرت‌های سلطه‌گر شرق و غرب عالم، برای تعیین سرنوشت خود در حال قیام هستند.

به عقیده صاحب‌نظران، پس از فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی و ایدئولوژی کمونیستی، هیچ مجموعه ایدئولوژیک و اعتقادی مشخصی را در میان ملل جهان و در یک منطقه جغرافیایی وسیع نمی‌توان یافت که مانند اسلام انقلابی، به مشکلی ساختارمند و قاطع در برابر جبهه غرب به مخالفت برخاسته باشد. به همین دلیل است که غرب آسیا (خاورمیانه) از معدود مناطق جغرافیایی است که از چند دهه گذشته، شاهد لشکرکشی و مداخله نظامی غرب بوده است.

اما سؤال اساسی این است که جهان اسلام بر اساس کدام عوامل ظرفیت‌ساز بالقوه و بالفعل، قابلیت شکل‌دادن به یک قدرت تراز برتر را در نظام ژئوپلیتیکی جهانی دارد؟

جهان اسلام مجموعه‌ای عظیم از ظرفیت‌های انسانی، فرهنگی، اعتقادی، سیاسی و تمدنی منسجم را در قالب یک امت اسلامی گردآورده است و از جمله عوامل و بنیادهای توانمندساز قدرت آن عبارت‌اند از: گستره سرزمینی و جغرافیایی؛ جمعیت انبوه؛ اعتقادات و اعمال مشترک؛ قدرت اقتصادی؛ موقعیت ژئواستراتژیکی؛ رشد آگاهی‌های اجتماعی و بیداری اسلامی؛ ظرفیت‌های علمی و فرهنگی؛ جهان‌شمولی ایدئولوژی و فراقومی، فرازبانی و فراجغرافیایی بودن آن؛ توانمندی ارتباطی و تنوع زبانی در میان تمامی ساکنان کره زمین؛ امید و اعتقاد به آینده‌ای روشن و صلح و امنیت جهانی برای بشریت.

جهان اسلام از نظر جغرافیایی شامل سرزمین‌های وسیع و تقریباً به هم پیوسته از شمال آفریقا تا غرب آسیا و به شکل مستطیلی از کرانه‌های اقیانوس اطلس تا اقیانوس آرام شرقی و به وسعت حدوداً ۳۱ میلیون کیلومتر مربع و قریب یک چهارم مساحت خشکی‌های جهان است.

بر اساس آخرین آمارهای جهانی، در آغاز دهه سوم قرن بیست و یکم میلادی، ۲۴ درصد جمعیت ۷/۶ میلیاردی جهان، یعنی ۱/۸ میلیارد نفر مسلمان هستند و نزدیک به ۶۰ درصد از مسلمانان جهان در آسیا زندگی می‌کنند، از این شمار، حدود ۴۰۰ میلیون شیعه و بقیه اهل سنت هستند. در حال حاضر (۲۰۲۱ میلادی) مسیحیت پرجمعیت‌ترین دین دنیا است و یک سوم از جمعیت جهان، یعنی حدوداً ۲/۲ میلیارد نفر در جهان مسیحی هستند، اما براساس آمار مرکز تحقیقات پیو^۱ (۲۰۱۷)، نرخ رشد سالانه جمعیت مسلمانان بیش از مسیحیان است و

1. PEW RESEARCH CENTER; <https://www.pewresearch.org/> Source: Population Growth Projections, 2010-2050

این بدان معناست که تعداد مسلمانان دنیا تا سال ۲۰۵۰ میلادی، تقریباً برابر با تعداد مسیحیان و در صورت تداوم نرخ رشد سالانه فعلی، جمعیت مسلمانان تا سال ۲۰۷۰ میلادی از مسیحیان جهان بیشتر خواهد شد و اسلام دین اول جهان خواهد شد.

اسلام دینی آفرینش‌گرا، توحیدی، ابراهیمی و جامع است. مسلمانان یقین دارند که خداوند قادر متعال، از طریق فرشته‌ای به نام حضرت جبرئیل، کتاب قرآن را به پیامبرش حضرت محمد بن عبدالله (صلی الله علیه و آله و سلم)، به صورت وحی نازل کرده و اسلام کامل‌ترین دین جهان برای نجات بشریت است و مسلمانان حضرت محمد (صلی الله علیه و آله و سلم) را اعاده‌کننده ایمان توحیدی خالص حضرت ابراهیم، موسی و عیسی و دیگر پیامبران الهی می‌دانند و به معاد و قیامت اعتقاد دارند. ۹۰ درصد اعمال دینی مسلمانان، همچون نماز، روزه و حج در بین آنان مشترک است. با وجود پراکندگی مسلمانان که دارای نژاد، قومیت، زبان و رنگ پوست متنوع هستند، لیکن خدای واحد را پرستش می‌کنند، به سوی قبله (کعبه) نماز می‌گزارند و دارای یک پیامبر و یک کتاب آسمانی هستند و توانسته‌اند طی چند قرن یک تمدن بزرگ انسانی را در مقیاس جهانی شکل بدهند.

با پیروزی انقلاب کبیر اسلامی ایران و تشکیل نظام اسلامی در قرن ۱۵ هجری قمری در غرب آسیا و پیروزی نهضت اسلامی و مردمی به رهبری حضرت امام خمینی (ره) و ادامه سی و چند ساله‌اش توسط حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، امت اسلام به یک تکیه‌گاه امن و مرکز نورافشانی فکری و تمدنی دست یافتند که جهان اسلام را از تحقیر استکبار خارج ساخت و با تغییر در سیمای راهبردی منطقه غرب آسیا و بیداری اسلامی، از شمال آفریقا تا غرب آسیا، مسیر حرکت به سوی تمدن نوین اسلامی را پایه‌گذاری کرد. قدرت‌های مادی و سیاستمداران آن‌ها چه بخواهند و چه نخواهند عصر جدیدی برای تمدن‌سازی نوین اسلامی آغاز شده است.

کتاب حاضر که حاصل بیش از ۲۰ سال تدریس و تفکر اینجانب و ۱۵ سال تحقیقات مرکز آینده پژوهی جهان اسلام است به منظور تبیین بسترهای وحدت و همگرایی امت اسلام و تولید ادبیات ژئوپلیتیکی و ژئواستراتژیک در موضوع جهان اسلام به رشته تحریر درآمده است.

در این اثر علمی، برای نخستین بار ماهیت و ابعاد موضوعات و مسائل استراتژیک و ژئوپلیتیکی پهنه جغرافیایی جهان اسلام، تبیین و تحلیل شده است. در جای‌جای اثر، تلاش شده تا با رویکردی انتقادی، آراء و نظریات ژئوپلیتیکی و ژئواستراتژیک تبیین‌کننده مسائل عام

جهانی و نظریات خاص درباره جهان اسلام مورد بازاندیشی و تحلیل راهبردی قرار گیرد. فصل اول به مفهوم‌شناسی، مرور سیر اندیشه و نظریه‌های ژئوپلیتیک و ژئواستراتژی اختصاص یافته، ضمن ارائه تعاریف اصلی، تعریف علمی نگارنده از مفاهیم بنیادی مانند مفهوم ژئوپلیتیک نیز ارائه شده است.

در فصل دوم، جغرافیای سیاسی جهان اسلام و مباحث مرتبط با آن ارائه و تحلیل شده است. بحث و بررسی پیرامون موقعیت، گستره، اقوام و مذاهب، فرایند دولت - ملت‌سازی، تطور اندیشه سیاسی، تاریخ سیاسی و الگوهای نظام سیاسی در جوامع اسلامی از مهم‌ترین مباحث این فصل به شمار می‌رود.

در فصل سوم به مباحث اصلی ژئوپلیتیک جهان اسلام پرداخته شده است. عوامل ثابت و متغیر ژئوپلیتیکی جهان اسلام، جایگاه جهان اسلام در ژئوپلیتیک و نظریه‌های ژئوپلیتیکی، مبانی، ساختار و منابع قدرت در جهان اسلام، ژئوپلیتیک منابع، همگرایی و واگرایی در جهان اسلام و نهادها و سازمان‌های مبتنی بر همگرایی یا وحدت جهان اسلام از جمله مباحث این فصل به شمار می‌روند.

فصل چهارم به بحران‌های ژئوپلیتیکی جهان اسلام اختصاص یافته است. بر این اساس در این فصل ریشه‌های جغرافیایی تنش و منازعه در جهان اسلام، نظریات تبیین‌کننده تنش بین دولت‌ها، گونه‌شناسی بحران‌های جهان اسلام و بحران‌های ژئوپلیتیکی آن به همراه کانون‌ها و مناطق بحرانی و بازتاب‌های فضایی - محیطی بحران‌های ژئوپلیتیکی در جهان اسلام بررسی و تحلیل شده‌اند.

در فصل پنجم به ژئواکونومی جهان اسلام پرداخته شده است. مفهوم و تاریخچه ژئواکونومی و جایگاه آن در سیاست خارجی و نظام بین‌الملل، کشورهای اسلامی و مقوله اقتصاد، ظرفیت‌های ژئواکونومیک جهان اسلام، روابط اقتصادی جهان اسلام، موانع همکاری‌های اقتصادی کشورهای اسلامی و ضرورت بازتعریف نقش اقتصادی جهان اسلام در هندسه قدرت جهانی از جمله موضوعات این فصل به شمار می‌روند.

فصل ششم به ویژگی‌های ژئواستراتژیک جهان اسلام پرداخته است. تحلیل موقعیت ژئواستراتژیک جهان اسلام متناسب با رقابت‌های ژئواستراتژیک در جهان، استراتژی نفت، تهدیدهای ژئواستراتژیک غرب و شرق نسبت به جهان اسلام، مباحث محور مقاومت و تأثیرات ژئواستراتژیک آن در جهان اسلام و تحلیل نگاه ژئواستراتژیک بازیگران جهانی به جهان اسلام (با تأکید بر غرب آسیا) از جمله مباحث این فصل به شمار می‌رود.

در فصل هفتم جایگاه و اهمیت کشور ایران و روابط آن در رابطه با جهان اسلام تبیین شده است. تحلیل قلمروهای ژئوپلیتیکی ایران در جهان اسلام، قلمرو ایران فرهنگی و تمدنی و شیعی، رابطه ایران و قدرت‌های اسلامی از جمله مباحث این فصل به شمار می‌رود. امید است تألیف و انتشار این کتاب تأثیر خوبی بر افزایش دانش و بینش جامعه اسلامی، خصوصاً دغدغه‌مندان سیاسی و علمی این حوزه بر جای گذارد و با توسعه نگرش پژوهشی و راهبردی، زمینه وحدت و همگرایی اسلامی، حول آرمان‌های توحیدی اسلام را فراهم سازد و مورد توجه استادان، کارشناسان، سیاست‌پژوهان و دانشجویان قرار بگیرد. برخود لازم می‌دانم از همکاری سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح، برای استانداردها و اصلاح نقشه‌های جغرافیایی این اثر قدردانی نمایم. همچنین از جناب دکتر مصطفی قادری حاجت، بابت همکاری تخصصی و جناب دکتر امیرحسین الهامی برای انجام امور ویرایش علمی و تخصصی اثر سپاس گزارم. بدیهی است اعلام نقدهای عالمانه و نظرات ارزشمند استادان، دانشجویان و پژوهشگران عزیز، موجب غنای بیشتر این اثر علمی خواهد شد.^۱

دکتر سید یحیی صفوی

مرکز آینده‌پژوهی جهان اسلام

آبان ۱۴۰۰ شمسی و ربیع الاول ۱۴۴۳ قمری